

DOI: 10.26565/2220-8089-2020-38-02
УДК 343.35:001.5

Мисишин Олександр Степанович
аспірант кафедри парламентаризму та
політичного менеджменту,
Національна академія державного управління
при Президентіві України,
вул. Ежена Потье, м. Київ, 03057,
mysyshyn@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0001-7959-3520>

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ ЯК СИСТЕМА ПРОТИПРАВНИХ ДІЙ: ВАРІАТИВНІСТЬ АСПЕКТІВ

Розглянуто теоретичні та методологічні основи політичної корупції як системної проблеми. Політичну корупцію проаналізовано як складне політичне, соціально-економічне, правове явище, досліджено її основні риси, систематизовано основні підходи до інтерпретації поняття політичної корупції, з'ясовано причини виникнення корупційних економічних відносин. Акцентовано увагу на тому, що політична корупція – специфічний елемент суспільно-політичного життя суспільства й держави в цілому. Вона знижує здатність державної влади реально і ефективно розв'язувати різні об'єктивно виникаючі соціальні проблеми. Феномен політичної корупції має соціоглобальний характер, опосередкований сукупністю економічних, політичних, соціокультурних чинників життя соціуму. Концептуальний розгляд цього аспекту політичної корупції виходить із твердження, що політична корупція відноситься до багатосторонніх, але цілісних явищ. Іншими словами, розкриваючи політичну корупцію в такому аспекті, необхідно не тільки виявити її сутнісні ознаки в рамках політико-правового, соціально-економічного та соціокультурного підходів, а й простежити взаємозв'язок між ними, осмислити їх поєднання в єдиному явищі.

Доводиться, що головним механізмом контролю політиків, підзвітності їх виборцям завжди виступають інститути громадянського суспільства, відсутність яких, а також залежність законодавчої і судової гілок влади від виконавчих структур неминуче призводять до політичної корупції, що в свою чергу завершує цикл політичної корупції, а саме послідовність етапів породжує продукування подібних дій влади.

Ключові слова: політична корупція, корупційні діяння, прийняття рішень, влада.

Мысышин Александр Степанович
аспірант кафедри парламентаризма и
политического менеджмента,
Национальная академия государственного
управления при Президенте Украины,
ул. Эжена Потье., г. Киев, 03057,
mysyshyn@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0001-7959-3520>

ПОЛИТИЧЕСКАЯ КОРРУПЦИЯ КАК СИСТЕМА ПРОТИВОПРАВНЫХ ДЕЙСТВИЙ: ВАРИАТИВНОСТЬ АСПЕКТОВ

Рассмотрены теоретические и методологические основы политической коррупции как системной проблемы. Политическую коррупцию проанализировано как сложное политическое, социально-экономическое, правовое явление, исследованы ее основные черты,

систематизированы основные подходы к интерпретации понятия политической коррупции, выяснены причины возникновения коррупционных экономических отношений.

Акцентируется внимание на том, что политическая коррупция – специфический элемент общественно-политической жизни общества и государства в целом. Она снижает способность государственной власти реально и эффективно решать различные объективно возникающие социальные проблемы. Феномен политической коррупции имеет социоглобальный характер, опосредованный совокупности экономических, политических, социокультурных факторов жизни социума. Концептуальное рассмотрение этого аспекта политической коррупции исходит из утверждения, что политическая коррупция относится к многосторонним, но целостным явлениям. Иными словами, раскрывая политическую коррупцию в таком аспекте, необходимо не только выявить ее сущностные признаки в рамках политико-правового, социально-экономического и социокультурного подходов, но и проследить взаимосвязь между ними, осмыслить их сочетание в едином явлении.

Доказывается, что главным механизмом контроля политиков, подотчетности их избирателям всегда выступают институты гражданского общества, отсутствие которых, а также зависимость законодательной и судебной ветвей власти от исполнительных структур неизбежно приводят к политической коррупции, что в свою очередь завершает цикл политической коррупции, а именно последовательность этапов порождает выработку подобных действий власти.

Ключевые слова: *политическая коррупция, коррупционные деяния, принятия решений, власть.*

Oleksandr Mysyshyn

PhD student, Department of Parliamentarism and
political management
National Academy of Public Administration
under the President of Ukraine,
str. Eugene Potier, Kyiv, 03057, Ukraine,
mysyshyn@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0001-7959-3520>

POLITICAL CORRUPTION AS A SYSTEM OF ILLEGAL ACTIONS: VARIABILITY OF ASPECTS

Theoretical and methodological bases of political corruption as a systemic problem are considered. Political corruption is analyzed as a complex political, socio-economic, legal phenomenon, its main features are studied, the main approaches to the interpretation of the concept of political corruption are systematized, the causes of corrupt economic relations are clarified.

Emphasis is placed on the fact that political corruption is a specific element of the socio-political life of society and the state as a whole. It reduces the ability of public authorities to realistically and effectively solve various objectively arising social problems. The phenomenon of political corruption has a socio-global nature, mediated by a set of economic, political, socio-cultural factors of society. The conceptual consideration of this aspect of political corruption is based on the assertion that political corruption is a multilateral but holistic phenomenon. In other words, revealing political corruption in this aspect, it is necessary not only to identify its essential features in the framework of political, legal, socio-economic and socio-cultural approaches, but also to trace the relationship between them, to understand their combination in a single phenomenon.

It turns out that the main mechanism of control of politicians, accountability to their voters are always civil society institutions, the absence of which, as well as the dependence of the legislative and judicial branches of government inevitably lead to political corruption, which in turn completes the cycle of political corruption. generates the production of such actions of the authorities.

Keywords: *political corruption, corrupt acts, phenomenon, decision making, power.*

Корупційна тематика постійно знаходиться у фокусі уваги сучасних дослідників різних наукових напрямків, що пояснюється і високим рівнем небезпеки загострення цієї проблеми в системі публічного управління, і складністю протидії корупційним практикам. Сучасні теоретичні підходи дозволяють вивчати корупцію з нових ракурсів, що не тільки поглиблюють розуміння цього явища, а й створюють основу для пошуку ефективних шляхів зведення до мінімуму корупційних ризиків та їх негативного впливу на процес прийняття рішень.

Метою статті є представлення основних аспектів розгляду політичної корупції як системи протиправних дій.

Корупція як соціальне явище може мати політичне забарвлення: з одного боку, вона є продуктом діяльності влади, з іншого – безпосередньо впливає на формування і функціонування владних інститутів, значною мірою визначає сутність публічної влади. Оскільки публічна влада є, перш за все, системою політичних інститутів, то і корупція як форма зловживання цією владою є політичним феноменом. За такого підходу можна стверджувати, що будь-які корупційні діяння, вчинені представниками державної влади або місцевого самоврядування, мають політичний зміст і можуть вважатися політичною корупцією. Дослідники, розглядаючи пропозицію відносити до політичної корупції всі корупційні діяння, які мають політичне підґрунтя, виділяють серед них сфери суспільних відносин, які є найбільш уразливими до корупції і водночас тісно пов'язаними з політичною діяльністю:

діяльність політичних партій, виборчий процес, законодавчий процес, приватизація, бюджетний процес.

Розглянемо підходи науковців до визначення понять «політика» та «політична корупція». Д. Делла Порта розглядає політику як інструмент накопичення соціальних контактів, механізм зміцнення влади, для якої важливі такі навички, як уміння налагоджувати відносини, формувати довірчі відносини, ефективну систему взаємних домовленостей і зобов'язань (Della Porta 2001: 1-21). Наприклад, Дж. Скотт писав про те, що корупція може розглядатися як один із безлічі процесів політичного впливу, а не як просте зловживання службовим становищем в порушення норм життя суспільства (Scott 1969: 1142-1158). А. Хайденхаймер також вважав, що корупція сприяє соціальній та політичній інтеграції в суспільстві під час великих змін, задовольняючи ті потреби, які залишилися поза офіційними засобами їхнього задоволення (Heidenheimer 1970).

Загальноприйнятого визначення політичної корупції немає як у вітчизняних і зарубіжних теоретичних роботах з відповідної проблематики (Шайхалієва 2015: 395), так і у різних організаціях і структурах, які здійснюють практичну діяльність у сфері протидії корупції. В результаті різні автори і організації формують (або приймають) різні визначення цього явища.

Наведемо ряд найбільш характерних визначень політичної корупції:

Автор	Визначення дефініції
Amundsen (Amundsen 1999: 3)	«Будь-яка транзакція між акторами приватного та публічного секторів, в якій колективні блага нелегітимно конвертуються в приватні»
Політична корупція в Україні (2009)	«будь-які дії чиновників, якщо вони відходять від своїх визначених законом обов'язків в обмін на особисті вигоди»
Лазарев Е.К. (Лазарев 2010: 107)	«неформальне інституційне середовище, «чорний ринок» економічних, адміністративних, інформаційних ресурсів, на якому владні еліти взаємодіють між собою і з іншими структурами суспільства»
Нісневич Ю. А. (Нісневич 2012)	це використання особою, яка займає державну посаду, довірених йому державно-владних повноважень і прав, службового становища та статусу в системі державної влади, статусу органу державної влади, який він представляє, з метою протиправного отримання особистої і (або) групової, в тому числі і на користь третіх осіб, політичної вигоди (політичного збагачення)
Воробйов (Воробьев 2014: 76-	«форматування політичної конкуренції, обмеження доступу

77)	до влади, використання держави як інструменту отримання політичної ренти для певних закритих груп»
Міжнародна антикорупційна організація Transparency International (Global corruption report 2004)	зловживання службовим становищем з боку політичних лідерів з метою особистої наживи»

Термін «політична корупція» може трактуватися по-різному, наприклад, в деяких випадках він використовується як синонім «гранд» або корупції високого рівня і відноситься до зловживання службовим становищем з боку політичних лідерів. В інших – це відноситься саме до корупції в політичних і виборчих процесах.

У наведених визначеннях містяться посилання на декілька головних складових політичної корупції:

- суб'єкти (в наведених визначеннях – особи, наділені політичною владою, чиновники);
- цілі – отримання особистих вигод, приватних благ;
- зміст дій – конвертація колективних благ (ресурсів) в приватні за допомогою влади;
- характер дій – зловживання, нелегітимні дії, порушення певних встановлених законом норм (Шайхалієва 2015: 393-398).

Водночас наведені визначення не є повністю змістовними. Зокрема, вони не забезпечують належного розмежування між політичною і «звичайною» (бюрократичною) корупцією, що має першорядне значення для аналізу цього явища й вироблення шляхів протидії йому.

Головним критерієм розмежування політичної і бюрократичної видів корупції є їх місце в процесі вироблення і реалізації політики. Вважається, що політична корупція притаманна стадії вироблення політики (прийняття політичних рішень, створення «правил гри»), тоді як бюрократична («звичайна», «дрібна») – стадії імплементації політики (реалізації відповідних рішень).

Політична і бюрократична корупції можуть як існувати окремо один від одного, так і перебувати у функціональному зв'язку. Такий зв'язок виникає тоді, коли бюрократична корупція стає елементом «піраміди вилучення», створеної шляхом політично корупційних дій (ця схема передбачає акумуляцію дрібних хабарів на верхівці корупційної схеми). Однак навіть за відсутності схем, в яких поєднуються бюрократична і політична корупції, остання

сприяє поширенню бюрократичної, оскільки «інфікує» нижчі щаблі посадових осіб, які слідує грабіжницьким зразкам або навіть отримують відповідні інструкції від своїх керівників (Amundsen 1999: 4).

Зазначена особливість політичної корупції зумовлює і специфіку підходів до боротьби з нею. Оскільки протидія бюрократичній корупції зазвичай охоплює «аудит, законодавство та інституційні заходи, то руйнівним наслідком політичної корупції не можна протидіяти лише адміністративними засобами. Специфіка політичної корупції вимагає радикальних політичних реформ (Amundsen 1999: 4), системи стримувань і противаг, глибокої демократизації.

Корупція проявляється в різних аспектах: політичному, соціально-економічному, правовому і кримінологічному. Як соціальне явище вона проявляється у скоєнні різних корупційних діянь та охоплює чотири види правопорушень: кримінальні, адміністративні, цивільно-правові, дисциплінарні.

Політична корупція – специфічний елемент суспільно-політичного життя суспільства і держави в цілому. Вона має ряд ознак, притаманних іншим інститутам суспільства і держави, в тому числі має свою причинну зумовленість, свій механізм існування і розвитку. Політична корупція, яка існує в суспільстві, не тільки загострює вже існуючі проблеми, а й тягне за собою цілий ряд нових соціальних проблем. Вона знижує здатність державної влади реально і ефективно вирішувати різні, об'єктивно виникаючі, соціальні проблеми. Одна з них – прискорення інтенсивності процесу і збільшення закріплення різкого майнового розшарування – набуває незворотного характеру, сприяє зростанню соціальної напруженості. Негативним наслідком політичної корупції є явна зміна вектора розвитку держави з підвищення рівня добробуту населення країни на забезпечення збагачення окремих олігархічних угруповань.

З одного боку, ці проблеми посилюють корупцію, а їхнє розв'язання може сприяти зменшенню корумпованості. З іншого боку,

масштабна політична корупція консервує і загострює проблеми перехідного періоду, заважає їхньому розв'язанню. Всі ці фактори відчутно позначаються на економіці країни, на соціально-психологічному і моральному кліматі та загрожують її політичній стабільності. Розв'язанню цих проблем сприятиме не просто протидія, а боротьба з корупцією з усією рішучістю і в усіх напрямках, але перш за все політична воля, спрямована зверху вниз.

Почнемо з того, що феномен політичної корупції має соціоглобальний характер, опосередкований сукупністю економічних, політичних, соціокультурних чинників життя соціуму. Концептуальний розгляд цього аспекту політичної корупції виходить з твердження, що політична корупція відноситься до багатосторонніх, але цілісних явищ. Іншими словами, розкриваючи політичну корупцію у такому аспекті, необхідно не тільки виявити її сутнісні ознаки в рамках політико-правового, соціально-економічного та соціокультурного підходів, а й простежити взаємозв'язок між ними, осмислити їх поєднання в єдиному явищі.

Політико-правовий аспект. Згідно з найбільш поширеною точкою зору, проблема політичної корупції виникла у владних структурах, що відбилося в сталій традиції вивчення цього феномена в політико-правовому аспекті. Оскільки юридично-правове визначення корупції є основою правозастосовчої діяльності і має практику реалізації, процитуємо законодавчо закріплене формулювання в якості відправної точки подальшого теоретичного аналізу. У Законі України «Про запобігання корупції» корупція визначається як використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка/ пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей (Про запобігання корупції 2014).

Близьке за змістом визначення термін «корупція» отримує в політичному дискурсі.

Тісний зв'язок корупції та державної влади призвів до формування поняття «політична корупція». Ю. А. Нісевич визначає політичну корупцію як використання посадовою особою «службового становища і статусу в системі державної влади, статусу органу державної влади, який він представляє, з метою протиправного отримання особистої і (або) груповий, в тому числі і на користь третіх осіб, політичної вигоди (політичного збагачення)» (Нісевич 2012).

Аналізуючи специфічні ознаки політичної корупції, Д. А. Квон зауважує, що дії політичних корупціонерів можуть бути різноспрямовані і тривалими. Це пояснюється тим, що посадові особи, які займають владні позиції, мають велике коло знайомств, стикаються з певними зонами політичного впливу, тому послуги, які вони надають, можуть бути універсальними і ставитися до різних сфер соціального життя. Водночас учений зазначає досить прихований і інваріантний характер політичної корупції, що пов'язано зі сферою її поширення в політичних колах досить високого рівня, недоступних для повсякденного досвіду більшості громадян (Квон 2015: 45-52).

На думку Е. А. Лазарева, до корупційних практик у сфері політики слід відносити не тільки «відкати», хабарі, а також «захоплення держави» і «захоплення бізнесу». У першому випадку мається на увазі вплив груп інтересів на вироблення траєкторій державної політики. «Захоплення бізнесу» відбувається в тому випадку, якщо за допомогою адміністративних механізмів встановлюється неформальний контроль держави над секторами економіки (Лазарев 2010: 107).

Економічний аспект сприйняття політичної корупції. Додаткову конотацію дефініції політичної корупції отримує в контексті економічних теорій. У рамках економічного підходу найчастіше акцентується раціональна основа поведінки індивіда. У моделі корупційних відносин економісти зазвичай виділяють «порушителя (принципала) – виконавця (агента) – опікуваного (клієнта)». У такому випадку політична корупція – процес, коли агент, використовуючи управлінські можливості, надані йому принципалом, здійснює певні дії в інтересах клієнта за винагороду (Кохан 2013: 44). У агентських відносинах розглядають такі ознаки корупційної поведінки агента: порушення контракту принципала, зрада

інтересів принципала, крадіжка ресурсів принципала (П'ясецька-Устич 2018: 19-26). В економічній науці також використовують теорію політичної корупції як статусної ренти. Прихильники цієї теорії вважають, що в умовах обмеженості ресурсів політична корупція виступає способом отримання непродуктивного доходу і оптимізації необхідних витрат за рахунок використання доступних ресурсів з метою реалізації своїх інтересів (Klitgaard, Maclean-Abaroa, Lindsey 2000).

Соціально-культурні характеристики політичної корупції. Особливу змістовну наповненість феномен політичної корупції набуває в спектрі аналізу соціально-культурних характеристик. Зокрема, пов'язуючи політичну корупцію з культурою, Т. А. Нестик виділяє три підходи до визначення сутності цього поняття на основі її культурної складової. В рамках першого підходу політична корупція і є культура, тобто сукупність певних цінностей, норм, уявлень, звичаїв і т. д. Другий підхід базується на теорії структурного функціоналізму Т. Парсонса і Р. Мертона. З цієї точки зору, політична корупція визначається, як тимчасова дисфункція в культурі, що виникає в ситуації аномії. Третій підхід, навпаки, дозволяє пояснювати корупцію не як тимчасовий, хворобливий стан, а як стабільно функціональний феномен, відтворений традицією національної культури (Нестик 2002: 82-94). Слід

зауважити, що, розглядаючи політичну корупцію в реаліях сучасної дійсності, вчені нерідко артикулюють її «національний» характер, пов'язуючи особливості прояву корупції з історично-сформованими умовами, цінностями, традиціями, звичаями, культурним архетипом і менталітетом народу (Кушнарьов 2017: 77-82).

Поєднуючи соціальні дії, через які реалізується політична корупція, з умовами їх здійснення в єдиному контексті, можна отримати інформацію про інституційні характеристики корупції, специфіку її поширення в різних соціальних інститутах, особливості відтворення корупційних практик у сучасному соціальному просторі. Концептуально розгорнуте визначення включає психологічну домінанту. Евристичний потенціал психологічних теорій значно розширює розуміння суб'єктів політичної корупції (виконавець – замовник), які в такому випадку стають носіями унікальних соціально-психологічних рис. Розкриття психологічної підоснови політичної корупції дає можливість виявити психологічні фактори корупційної поведінки, особливості сприйняття політичної корупції в масовій свідомості, скласти соціально-психологічний портрет корупціогенних особистостей, відповісти на ряд інших важливих питань (Гуменюк 2009: 3-4).

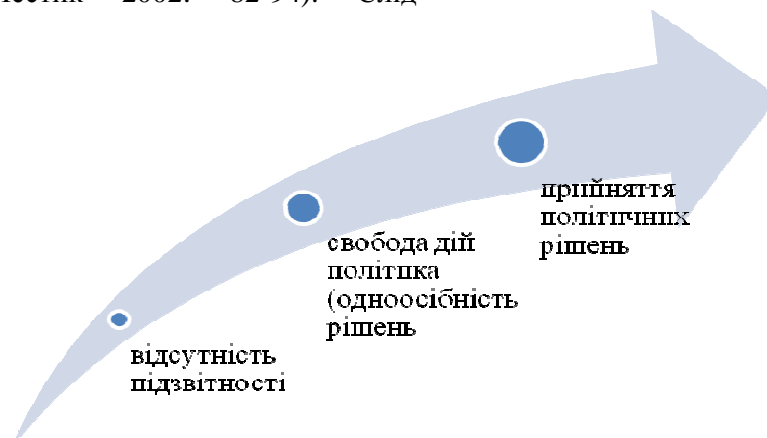

Рис.1. Рівень політичної корупції крізь призму різноаспектного підходу формування феномена (розроблено автором)

Найважливішим елементом цієї схеми є саме слабка підзвітність, яка виступає ключовою умовою визначення меж корупційних схем і практик (Klitgaard, Maclean-Abaroa, Lindsey 2000). Саме тому

головним механізмом контролю політиків, підзвітності їх виборцям завжди виступають інститути громадянського суспільства, відсутність яких, а також залежність законодавчої і судової гілок влади від

виконавчих структур неминуче призводять до політичної корупції, що в свою чергу завершує цикл політичної корупції, а саме послідовність етапів породжує продукування подібних дій влади.

У результаті аналізу різноаспектного підходу до формулювання особливостей феномена політичної корупції можна зробити висновок, що уявлення цього складного багатостороннього явища з різних ракурсів залежить від науково-дослідницьких інтересів дослідника. Створення завершеного і вичерпного визначення політичної корупції – досить важке завдання, що пояснюється рухомою динамікою розвитку сучасної реальності, включених в неї людини і суспільства і, як наслідок, мінливістю в її контексті самого феномена політичної корупції. Проте виділити ключові аспекти для адекватного розуміння сутності досліджуваного феномена цілком можливо в різноаспектному полі соціально-гуманітарних наук.

З урахуванням проаналізованих вище особливостей розуміння політичної корупції і як теоретичного концепту, і як суспільного феномена можна дати таке його визначення. Політична корупція – це нелегітимне використання учасниками політичного процесу і носіями публічної влади їх можливостей і повноважень з метою отримання особистих чи групових вигод (ренти). При цьому вигода (рента) може мати будь-який характер – від безпосередньо матеріального до символічного (влада заради влади, соціального престижу і т.д.), а механізми використання повноважень (можливостей) можуть набувати протиправних форм. У той же час специфіка політичної корупції як явища не дає можливості чітко кваліфікувати деякі дії або наміри політичних сил як політично корупційні, а тільки дозволяє припускати можливість наявності в них політично корупційних мотивів (перш за все, маються на увазі такі цілі політичної корупції, як збереження або розширення влади). Тому в подальших дослідженнях доречно використовувати термін «політично корупційні дії» маючи на увазі як систему протиправних дій, коли наявність в цих діях елементів політичної корупції не викликає сумнівів (наприклад, якщо йдеться про монетарний еквівалент відповідних дій), так і термін «можливість політичної корупції», коли відповідні дії є складними для їх кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА

- Della Porta, D. 2001. "A judges' revolution? Political Corruption and the judiciary in Italy", *European Journal of Political Research* 39(1): 1-21.
- Scott, J.C. 1969. "Corruption, Machine Politics, and Social Change", *American Political Science Review* 63(4): 1142-1158.
- Heidenheimer, A. 1970. "Political Corruption", *Readings in Comparative Analysis*. New York: Holt, Reinhart, and Winston.
- Шайхалієва, Ю. А. 2015. "Корупція як політико-правове явище", *Гілея: науковий вісник*. URL:<http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=124>
- Amundsen, I. 1999. "Political Corruption. An Introduction to the Issues", *CMI Working Paper* 7:1-32.
- "Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії: аналітична доповідь Центру Разумкова". 2009. *Національна безпека і оборона* 7(111). URL:https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD111_2009_ukr.pdf
- Лазарев, Е.К. 2010. "Политическая коррупция: объясняя природу постсовестских трансформаций", *Политические исследования* 2: 106-121.
- Нисневич, Ю. А. 2012. "Политическая коррупция: определение, формы проявления, механизм и ресурсы", *Технологизация политических процессов в условиях глобализации: теория, опыт, перспективы: материалы междунар. научн.-практ. конф.* М.: Федерация мира и согласия: 193-201.
- Воробьев, А.Н. 2014. "Захват государства": качество институтов и режимные деформации (Поиск подхода и операционализация)", *Общественные науки и современность* 5: 76-87. URL:http://www.transparency.org/research/gcr/gcr_political_corruption
- Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII.* URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>
- Квон, Д. А. 2015. "Политическая коррупция: понятие, цели, субъекты", *Власть*. 7: 45-52.
- Кохан Г.В. 2013. *Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія*. К.: НІСД, 2013.
- Пясецька-Устич, С.В. 2018. "Теоретичні аспекти аналізу корупції як системного явища в сучасній українській економіці", *Причорноморські економічні студії*. URL:[http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28(1)_6)
- Klitgaard R., Maclean-Abaroa R., Lindsey Parris H. 2000. *Corrupt cities: a practical guide to cure and prevention*. Oakland, Calif.: ICS Press; [Washington, D.C.]: World Bank Institute.
- Нестик, Т.А. 2002. "Коррупция и культура", *Экономическая теория преступлений и наказаний* 4: 82-94.

Кушнар'єв, І.В. 2017. "Ментальні основи політичної корупції в Україні", *Політичне життя* 4: 77-82.

Гуменюк, Л.Й. 2009. "Психологічні регулятори поведінки корупціогенної особистості в системі органів внутрішніх справ України", *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія Психологічна* 2: 1-13.

REFERENCES

Della Porta D. 2001. "A judges' revolution? Political Corruption and the judiciary in Italy", *European Journal of Political Research* 39(1): 1-21.

Scott J.C. 1969. "Corruption, Machine Politics, and Social Change", *American Political Science Review* 63(4): 142-1158

Heidenheimer A. 1970. "Political Corruption", *Readings in Comparative Analysis*. New York: Holt, Reinhart, and Winston.

Shajkhalieva Yu. A. 2015. "Corruption as the phenomenon of political and legal processes", *Gileya: scientific bulletin*. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=124> (in Ukrainian).

Amundsen I. 1999. "Political Corruption. An Introduction to the Issues", *CMI Working Paper* 7:1-32.

"Political corruption in Ukraine: subjects, manifestations, problems of counteraction: analytical report of the Razumkov Center". 2009. *National security and defense*. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD11_2009_ukr.pdf (in Ukrainian).

Lazarev, E.K. 2010. "Political Corruption: Explaining the Nature of Post-Soviet Transformations", *Polis. Political research* 2: 106-121 (in Russian).

Nysnevych, Yu. A. 2012. "Political corruption: definition, forms of manifestation, mechanism and resources", *Technologization of political processes in the context of globalization: theory, experience,*

prospects: materials of the international. scientific - practical. conf. М.: Federatsiya myra y sohlasyia: 193-201 (in Russian)

Vorobev, A.N. 2014. "State capture": the quality of institutions and regime deformations (Search for an approach and operationalization)", *Obshestvennye nauki i sovremennost'* 5: 76-87 (in Russian).

Global Corruption Report 2004: Political Corruption. URL: http://www.transparency.org/research/gcr/gcr_political_corruption

On prevention of corruption: Law of Ukraine from 14.10.2014 r. № 1700-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page> (in Ukrainian).

Kvon, D. A. 2015. "Political corruption: concept, goals, subjects", *Power* 7: 45-52 (in Russian).

Kokhan H.V. 2013. *The phenomenon of political corruption: theoretical and methodological analysis*. К.: NISD, 2013. 232 s. (in Ukrainian).

Piassetska-Ustych, S.V. 2018. "Theoretical aspects of the analysis of corruption as a systemic phenomenon in the modern Ukrainian economy", *Black Sea Economic Studies*. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28(1)_6) (in Ukrainian).

Klitgaard R., Maclean-Abaroa R., Lindsey Parris H. 2000. *Corrupt cities: a practical guide to cure and prevention*. Oakland, Calif.: ICS Press; [Washington, D.C.]: World Bank Institute.

Nestyk, T. A. 2002. "Corruption and Culture ", *Economic Theory of Crime and Punishment* 4: 82-94 (in Russian).

Kushnarov, I. V. 2017. "Mental bases of political corruption in Ukraine", *Political life* 4: 77-82 (in Ukrainian).

Gumenjuk, L.J. 2009. "Psychological regulators of conduct of korruptsyogennoy personality in the system of organs of internal affairs of Ukraine", *Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs: Psychology* 2: 1-13 (in Ukrainian).